

I.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
No: 23-24 (Ekim 2000-Mart 2001)

MAKROİKTİSATTA SON GELİSMELER: ÇOK HIZLI BİR HATIRLATMA DERSİ*

Çeviren: Ars.Gör.Dr.M. Kutluhan Savas Ökte**

Onbes ya da yirmi yıl önce makroiktisat öğrencisi olmak çok daha kolaydı. Makroiktisatçılar, “girdinin ve istihdamın dalgalanmasına neyin sebep olduğu” ve “bu dalgalanmalara karsi dogru politika tepkisinin ne olduğu” gibi sorulara verdikleri yanitlarda kendilerinden daha emindi.

Ders kitabi düzeyinde kabul gören ekonomi modeli, IS-LM modeli idi. John Maynard Keynes 'in (1936) makroiktisadin devrimi niteligindeki görüslerinin, John Hicks (1937) tarafından yapılan yorumundan beri, model çok az degismisti. IS-LM modeli fiyatları veri olarak almaktadır. Fiyatların ayarlanmasını açıklamak için Phillips egrisi türünde bir sey ilave edilmistir. Phillips egrisi, belki ekonominin uzun vadede kendi kendisini düzeltmesine imkân veren bir dogal oran özelligine bile sahipti.

Daha uygulamali düzeyde bu görüs birligi, MPS modeli veya DRI modeli gibi büyük ölçekli makroekonometrik modellerde somutlasti. Bu modellerin kullanılabilir hale getirilmesi isi, birçok doktora tezi ortaya çıkardı. Kamudaki ve özel kesimdeki karar alıcılar, bu modelleri güvenli bir şekilde önemli ekonomik zaman serilerini tahmin etmede ve alternatif makroiktisat politikalarının etkilerini degerlendirmede kullandılar.

Bugün makroiktisatçılar verdikleri cevaplardan çok daha az eminler. Bazi okullarda IS-LM modeli, yüksek lisans seviyesinde bile okutulmamakta; eski bir çağın kalintisi olarak görülmektedir. Birçok okulda büyük ölçekli makroekonometrik modeller sadece özet bir şekilde ele alınmaktadır. Bugün bir lisansüstü öğrencisinin tezini MPS modelinin küçük bir sektörünün geliştirilmesi üzerine yazması beklenmemektedir.

* N.Gregory MANKIW, “Recent Developments in Macroeconomics: A Very Quick Refresher Course,” Journal of Money, Credit, and Banking, Vol. 20, No. 3 (August 1988, Part 2), 436-49’ dan tercüme edilmistir.

** İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İngilizce İktisat Bölümü.

Akademik makroiktisatçuların çalışma alanlarına bakışlarındaki bu önemli değişimin aksine, iş dünyasındaki ve kamu görevlerindeki makroiktisatçılar ekonomiyi analiz etme yollarını büyük ölçüde değiştirmediler. Tahmin ve politika analizleri için büyük ölçekli makroekonometrik modelleri kullanmaya devam ettiler. Geçen onbes yılın teorik gelişmeleri, uygulamalı makroiktisatta nispeten çok az etkiye sahip oldu.

Akademik makroiktisat ve uygulamalı makroiktisat arasında böylesine büyük bir farkın olmasının nedeni nedir? Uygulamalı makroiktisatçıların sanatın gerisinde kalmalarını; modası geçmiş modelleri kullanmaya devam etmelerine bağlayan birçok akademisyenin görüşü, basitçe onların hızla ilerleyen bu alandaki gelişmeleri yakalayamamalarıdır. Ancak kendi geçerliliğinde ısrarlı olan bu görüş doğru olamaz; çünkü açıkça ekonomik dengenin temel bir özelliğini ihlal etmektedir: Bir kâr fırsatının kullanılmadığını varsaymaktadır. Eğer makroiktisattaki son gelişmeler uygulamalı çalışmalar için kullanışlı iseler, benimsenmiş olmaları gerekirdi. Son gelişmelerin uygulamalı makroiktisat üzerinde çok az etkili oldukları gözlemi, ilk bakışta bu gelişmelerin uygulamalı makroiktisatçıların işine pek az yaradığının kanıtıdır.

Bu konuda tamamen zıt bir sonuca varmak denenebilir: Geçen onbes yılın makroekonomik araştırmalarının uygulamalı iktisatçılar için çok az etkiye sahip olması olgusu, araştırmaların hiçbir değeri olmadığı anlamına gelmektedir. Fakat bu sonuç da savunulamaz. Geçen onbes yıl makroiktisat için çok verimli bir zaman olmuştur. Ancak, ne yazık ki, son gelişmeler uygulamalı makroiktisatçılar tarafından hızla benimsenebilecek türden olmamıştır.

Bilim tarihinden bir kıyaslama, makroiktisatın bugünkü durumunu anlamak için yardımcı olabilir.¹ Yaklaşık bes yüzyıl önce Kopernik, yer kürenin değil de güneşin uzay sisteminin merkezi olduğunu ileri sürdü. O gün Kopernik yanlışlıkla gezegenlerin güneş etrafında dairesel yörüngeler izlediğini ileri sürdü, biz ise şimdi bu yörüngelerin gerçekte elips şeklinde yörüngeler olduğunu bilmekteyiz. Sonraları, o dönemde hüküm süren jeomerkezci (ptolemaic) sistemle* karşılaştırıldığında, orijinal Kopernik sisteminin daha mükemmel ve nihai olarak daha kullanışlı olduğu kanıtlandı.

Şimdi kendinizi Kopernik'ten hemen sonra, sırasıyla bir akademik uzay bilimci ve bir uygulamalı uzay bilimci olarak düşünün. Eğer akademik bir uzay bilimci olmuş olsaydınız, araştırmalarınızı Kopernik sisteminin geliştirilmesine

¹ Bir uyarı: Bilim tarihçisi olmadımdan hikâyenin ayrıntılarının doğruluğunu tasdik edemem. Fakat tam anlamıyla doğru olsun olmasın, hikâye makroiktisat için hoş bir kışadan hisse olma hizmeti görmektedir.

* Jeomerkezci (ptolemaic) sistem, dünyanın sabit olduğu ve bütün gök cisimlerinin onun etrafında döndüğü düşüncesine dayanan sistem olarak kabul edilmektedir. (Çev. notu)

ayıracaktınız. Kopernik sistemi, gezegenlerin hareketlerini en basit ve entellektüel bakımdan en tatmin edici bir şekilde anlamayı vadedmektedir. Fakat uygulamalı bir uzay bilimci olmus olsaydınız, jeomerkezci sistemi kullanmaya devam edecektiniz. Geminizi, daha ümit verici ancak daha az doğru olan Kopernik sistemine yздürmek delilik olacaktı. Kopernik'ten hemen sonra bilgi düzeyi veri alındığında, akademik ve uygulamalı uzay bilimciler arasındaki kesin ayırım, mantıklı ve hatta optimaldir.

Bu makale, makroiktisattaki son gelişmelerden bazılarını gözden geçirmektedir. Hedef kitlem, makroiktisattaki son araştırmalara genellikle eğlence, hayret ve kibirle bakan is hayatındaki ve hükümetteki uygulamalı iktisatçıları kapsamaktadır. Amacım, onları düşüncelerimin ve fikirlerimin doğru olduğuna inandırmak değildir.** Amacım daha ziyade, tipki Kopernik'in güneş merkezli uzay sisteminin gezegenlerin daha iyi anlaşılması yönünde işaret ettiği yol önerisinde olduğu gibi; makroiktisattaki bazı yeni gelişmelerin nasıl ekonominin daha iyi anlaşılması yolunu işaret ettiğini göstermektir. Fakat, nasıl Kopernik, düşüncesinin hayati boyunca tam anlamıyla gerçekleştiğini görmediyse, bu son gelişmelerin de, ne kadar ümit verici olurlarsa olsunlar; çok yakın bir gelecekte büyük kabul görmelerini beklememeliyiz. Ancak uzun vadede bu gelişmelerin birçoğu, bütün iktisatçıların ekonomiyi ve ekonomi politikası ile ilgili düşünme yollarını derinlemesine degistirecektir.

UZLASININ YIKILMASI

1970'lerin başlarına kadar makroiktisatta hâkim olan görüş*, biri ampirik ve biri teorik olmak üzere, iki sebepten dolayı sarsıldı. Ampirik sebep, hâkim görüşün 1970'ler boyunca tecrübe edilen işsizlik ve artan enflasyon oranları ile yeterince basa çıkamamasıdır. Teorik sebep, mikroekonomik prensipler ile makroekonomik uygulama arasındaki uçurumun entellektüel bakımdan tatmin edici olmayacak şekilde büyümüş olmasıdır.

Bu iki sebep, Milton Friedman (1968) ve Edmund Phelps'in (1968) ünlü tahminlerinde, son derece açık ve pek derin bir şekilde bir araya geldi. Basit Phillips eğrisine göre, sürekli olarak düşük işsizlik seviyesi ancak daimi olarak yüksek bir enflasyon seviyesine izin verilerek korunabilirdi. 1960'ların sonlarında hâkim görüş halen en parlak dönemini yaşıyorken, Friedman ve Phelps mikroekonomik prensiplerden hareket ederek, enflasyon ve işsizlik arasındaki bu ampirik ilişkinin, eğer politika yapımcılar tarafından istismar edilmek isteniyorsa yıkılacağını ileri sürdüler. Hepsinin ötesinde, işsizliğin denge seviyesi, ortalama parasal büyüme

** Yazar burada "proselytize" kelimesini kullanmaktadır. Bu kelimenin Türkçedeki karşılığı "dini çevirmek"tir. (Çev.)

* IS-LM modelini esas alan ve metinde "consensus view" olarak geçen bu görüşü, 1970'lerin başlarına kadar teorik ve uygulamalı makroiktisattaki ağırlığını koruduğu için 'görüş birliği' yerine 'hâkim görüş' olarak nitelendirmek daha doğrudur. (Çev.)

oranına değil; emek arzı, emek talebi, optimal iş arama süreleri ve diğer mikroekonomik mülahazalara bağlı olmalı idi. İzleyen olaylar; enflasyon, işsizlikte daimi bir azalma olmadan arttıkça, Friedman ve Phelps'in haklı olduklarını gösterdi.

Phillips eğrisinin yıkılması ve Friedman ve Phelps'in ileri görüşleri, makroiktisatçıları, Robert Lucas'ın (1976) hâkim görüş üzerindeki daha kapsamlı atagina hazır hale getirdi. Lucas, büyük ölçekli makroekonometrik modelleri oluşturan ampirik ilişkilerin çoğunun, Phillips eğrisinin üzerine kurulduğu mikroekonomik prensiplerden daha iyi prensipler üzerine oturmadığını ileri sürdü. Özellikle tüketim ve yatırım gibi birçok makroekonomik değişkeni belirleyen kararlar, hayati bir biçimde ekonominin gelecekteki durumu ile ilgili beklentilere bağlıdır. Makroekonometrik modeller, beklentileri genellikle mantıklı fakat keyfi vekillerle telafi ederek, önemsiz bir şekilde ele aldılar. Lucas, politika müdahalelerinin çoğunun önemli bir yönünün, bireylerin gelecekle ilgili beklentilerini oluşturdıkları yolu değiştirmek olduğunu ileri sürdü. Fakat makroekonometrik modellerde beklentiler yerine kullanılan değişkenler, bu yönü hesaba katmada başarısız oldular. Dolayısıyla Lucas, bu modellerin alternatif politikaların etkisini değerlendirmede kullanılmaması gerektiği sonucuna vardı.

“Lucas eleştirisi” hâkim görüşü yıkmaya niyetinde olan iktisatçılar için yeniden toplanma çağrısı haline geldi. Hâkim görüşün savunucuları, makroekonometrik modelleri kullananların Lucas'ın üzerine basarak isaret ettiği problemlerden haberdar olduklarını, bununla birlikte modellerin dikkatle ve kararlılıkla kullanıldıkları takdirde bilgilendirici olduklarını ve Lucas eleştirisinin prensipte doğru ama uygulamada önemli olmadığını ileri sürdüler. Bu savunmalar dikkate alınmadı.

Ifade ettiğim gibi hâkim görüşün yıkılması için iki sebep vardır. İkisi de hayati önem taşımaktadır. Ne ampirik sebep ne de teorik sebep tek başına bu yıkıma neden olmak için yeterli değildir. Entellektüel tarihte bir alistirma olarak, iki karşı olgunun ele alınması öğretici olacaktır.

Makroekonometrik modellerin 1970'lerin olaylarını açıklamada başarısız olduklarını fakat makroiktisatçıların bu modellerin teorik dayanaklarına güven duymuş olduklarını kabul edelim. Olaylar mutlaka bir şekilde açıklanabilmeliydi. Hâkim görüşün savunucularının genellikle vurguladıkları gibi, 1970'lerdeki stagflasyonların çoğu, OPEC arz soklarına bağlanabilirdi. Açıklanamayan kısım, her zaman olduğu gibi birkaç büyük artığa atfedilebilirdi. Değişken varyans sorunu ise, asla başka bir şekilde iyi olan bir modelden kurtulmak için sebep olamazdı.

Alternatif olarak, makroekonometrik modellerin 1970'lerde mükemmel performans göstermiş olduklarını fakat Friedman, Phelps ve Lucas'ın doğru olarak bu modellerin yetersiz mikro temellerine isaret etmiş olduklarını kabul edelim. Bu durumda, mikro temellerin eksikliği sadece teorik bir saplantı olarak rahatsızlık

verecekti. Friedman ve Phelps'in tahminleri, hiçbir zaman test edilmemis olsa bile unutulacakti. Lucas elestirisine hakli tepki, "eger kirilmiyorsa, birak" seklinde olacakti.

Ancak neticede, makroekonometrik modeller ve hâkim görüs, bizi hem teorik bakimdan hem de ampirik bakimdan basarisiz birakmislardir. Bu basarisizlik, makroiktisatta bugün halen devam eden bir karmaşa, bölünme ve heyecan dönemine neden olmuştur.

ARASTIRMANIN YÖNLERİ

Geçen onbes yıl süresince makroiktisattaki araştırmaların çoğu, hâkim görüşün yıkılmasına neden olan problemlerle ilgilenmeye çalışmaktadır. Yeni başlayan ve daha yoğun olan bir girişim, makroiktisati firma bazlı bir mikroekonomik temel üzerine inşa etmeye yönelmektedir. Araştırmaların bugünkü makroekonomik problemlerle bağlantısı büyük ölçüde feda edilmektedir. Makroekonomik uygulamacılar için araştırmaların çoğu, felsefi ve kullanışsız görünmek zorundadır. Aslında, pratik amaçlar için bu böyle olmalıdır.

Makroiktisattaki son gelişmeleri, üç kategoriye ayırmama müsaade edin. Karmaşık olayların çoğunun sınıflandırılmalarında olduğu gibi, benim önerim de birçok yönden eksiktir. Bazı gelişmeler üç kategorinin birden fazlasına girerlerken, diğerleri doğal olarak hiçbir kategoriye girmemektedir. Fakat sınıflandırma, son yıllarda birçok akademik makroiktisatçının yürüttüğü araştırma programlarının hedeflerinin ve motivasyonlarının anlaşılmasına yardımcı olduğu için kullanışlıdır.

Geniş bir araştırma kategorisi, on veya onbes yıl öncesinde alınlmış olandan daha tatmin edici bir şekilde beklentileri modellemeye çalışmaktadır. Beklentilerin ele alınmasında daha dikkatli olunması, genellikle birçok standart modelden yeni ve sürpriz çıkarımlar ortaya koyabilmektedir. Rasyonel beklentiler aksiyomunun geniş kabul görmesi, belki de makroiktisatta son yirmi yılın en büyük tek değişikliğidir.

İkinci bir araştırma kategorisi, makroekonomik olayları denge modelleri çerçevesinde açıklamaya çalışmaktadır. "Denge" ifadesi ile, ücretlerin ve fiyatların arz ve talebi eşitlemek üzere anında ayarlandığı modelleri ima etmekteyim. Evvelce birçok makroiktisatçı, piyasayı temizlemeyen bir teörinin iktisadi dalgalanmaları açıklamak için gerekli olduğunu varsaydı; aslında böyle bir varsayım, 1960'larda geçerliliğini koruyan hâkim görüşe eslik etti. Buna karşılık, son araştırmalar zamanlararası denge modellerinin daha zengin çıkarımlara sahip olduklarını ve o kadar kolay göz ardı edilemediklerini gösterdi.

Üçüncü bir araştırma kategorisi, makroiktisati dengesizlik modelleri çerçevesinde yeniden kurmaya çalışmaktadır. En çok Keynesgil olani ve ders kitabı

IS-LM modeli ile en çok uyum içinde olanı, bu son araştırma kategorisidir. Bu araştırma programı, ders kitabı Keynesgil analizin daha firma bazlı mikroekonomik temellere oturtulma çabası olarak görülebilir.

BEKLENTİLER I: POLİTİKA İLGİSİZLİĞİ

Rasyonel beklentiler kavramının kökeni, John Muth'un (1961) parlak fakat uzun zaman ihmal edilmiş makalesindedir. İktisatçılar, alisilagediği üzere, firmaların rasyonel olarak kârlarını en çokladıklarını ve tüketicilerin rasyonel olarak faydalarını en çokladıklarını varsaymaktadır. Buna göre iktisadi ajanların gelecekle ilgili beklentilerini oluşturdıkları zaman rasyonel olarak davrandıklarını varsaymamak, sizofrenik bir hareket olacaktır.

Hâkim görüşün yıkılmasından beri makroiktisattaki çalışmaların çoğu, rasyonel beklentiler varsayımının araştırılmasını amaçlamaktadır. Fayda en çoklaması varsayımı nasıl doğrudan ampirik bir çıkarıma sahip değil ise, rasyonel beklentiler varsayımı da tek basına ampirik bir çıkarıma sahip değildir. Fakat, çoğu rasyonel beklentilerin tanıtımından önce ortaya çıkan ve o zaman kendilerine itiraz edilmemiş görülen diğer yardımcı hipotezlerle birlikte, rasyonel beklentiler varsayımı pek derin ve hayret verici çıkarımlara sahip olabilmektedir.

Thomas Sargent ve Neil Wallace'in (1975) sistematik para politikasının, üretimin ve istihdamın yolu ile ilgisinin bulunmadığı yönündeki sonuçları, rasyonel beklentilerin en erken ve en tartismali uygulamalarından birisidir. Sargent ve Wallace, rasyonel beklentileri sadece Friedman ve Phelps'in Phillips egrisinin doğal oranına uyguladılar. Bu Phillips egrisi, beklenen enflasyonun issizliği etkilemediğini fakat beklenmeyen enflasyonun issizliği geçici olarak doğal oranın altına indirdiğini göstermektedir. Rasyonel beklentiler, sürprizle karsılan insanları sistematik olarak bertaraf ettiği için, Sargent ve Wallace, sistematik para politikasının sadece beklenen enflasyonu etkileyebildiği; beklenmeyen enflasyon ve issizliği etkileyemediği sonucuna vardılar. Eger meselenin izahi olarak doğru ise bu sonuç, "ekonomi bir resesyona giriyor gözüktüğünde parasal büyümeyi artırın" gibi etkin olmayan bir politika önerisini tasfiye edecektir.

Sargent-Wallace sonucunun anlami üzerinde evvelce çok tartismalar cereyan etti. Politika ilgisizliği bazen tek basına rasyonel beklentilerin çıkarımı olarak kabul edildi. Bugün rasyonel beklentilerin tek sorun olmadığını bilmekteyiz. Stanley Fischer'in (1977) gösterdiği gibi, sistematik para politikasının ekonomiyi istikrara kavuşturabildiği, rasyonel beklentileri de içine alan modelleri kurmak tamamen mümkündür. Yapiskan ücretlerin hayati bir rol oynadığı Fischer'in modeli, rasyonel beklentilerin varlığına ragmen Keynesgil politika reçeteleri üretmektedir.

Sargent ve Wallace'in makaleleri, esasen sadece politika ilgisizliğine dair önemli sonucu nedeniyle değil; fakat makroiktisatçıların rasyonel beklentilerin kullanımıyla tanışmalarına yardım ettiği için önemli idi. Makale, modellerin beklentiler için keyfi vekillerin yardımına gerek kalmadan çözülebildiğini ve rasyonel beklentiler ile yapılan çözümün, rasyonel beklentiler olmaksızın yapılan çözümden çok farklı görülebildiğini gösterdi. Sargent ve Wallace'in makaleleri, rasyonel beklentilerin makroekonomik teoriye uygulandığı ilk çalışmalardan birisi olmuş ve o uygulamanın potansiyel önemini gerçek misallerle anlatmıştır.

Makroiktisatçıların dikkati bir kez beklentilerin merkezi rolüne çevrildikten sonra, pek çok mesele yeni bir görünüm aldı. Makroekonomik teorisinin, iktisadi çevreleri verildiğinde, beklentilerini düzgün bir biçimde oluşturan özel karar alıcıları hesaba katacak şekilde uyarlanması, akademik makroiktisatçılar için belli başlı bir görev oldu. Beklentiler konusundaki çalışmalar, doktora tezleri için birincil bir konu kaynağı olarak, büyük ölçekli makroekonometrik modeller üzerine yapılan çalışmalarla yer değiştirdi.

BEKLENTİLER II: KURALLAR KARSISINDA TAKDIR

Yeniden araştırılmak durumunda olan pek çok sorundan belki de en önemlisi, para politikasının kuralla göre mi yoksa ihtiyari olarak mi yürütülmesi gerektiridir. En dikkat çekenleri, Finn Kydland ve Edward Prescott (1977) olmak üzere bazı yazarlar, para politikası yürütülürken ihtiyari davranılması hususunu sorgulayan yeni ve ikna edici bir sebep buldular. Söyle ki, para politikasının yürütülmesinde ihtiyari davranan bir para otoritesi, muhtemelen çok yüksek bir enflasyon oranını seçmek durumundadır.

Friedman ve Phelps'in beklentiler eklentili Phillips eğrisinin geçerli olduğunu varsayalım. Özellikle Y üretim düzeyini, Y^* doğal oranı, p enflasyon oranını ve E_p beklenen enflasyon oranını gösterebiliriz, üretim

$$Y = Y^* + a(p - E_p) \quad (1)$$

ile belirlenmektedir. Enflasyon, beklenen enflasyonu aştığı zaman üretim yüksektir ve enflasyon, beklenen enflasyonun altında kaldığı zaman üretim düşüktür.

Basitlik amacıyla para otoritesinin enflasyon oranını seçtiğini de varsayalım. Daha gerçekçi olduğunda, para otoritesi elbette parasal enstrümanlarını kullanmak yolu ile enflasyonu ancak eksik bir şekilde kontrol edecektir. Fakat gösterim amaçları için, para otoritesinin enflasyonu mükemmel bir şekilde kontrol edebildiğini varsaymak yararlı olacaktır.

Para otoritesi, üretimin yüksek, enflasyonun düşük olmasını istemektedir. Otoritenin tercihlerinin,

$$U = Y - \beta p^2 \quad (2)$$

ile temsil edildiğini varsayalım: Burada β parametresi, para otoritesinin enflasyonu ne kadar sevmediğini göstermektedir.

Şimdi sabit bir kurala göre oluşturulan para politikası ile ihtiyari para politikasını karşılaştıralım.

Önce sabit kural altındaki politikayı ele alalım. Kural, parasal otoriteyi belli bir enflasyon seviyesine bağlamaktadır. Özel ajanlar, para otoritesinin bu kural ile kısıtlandığını anladıkça, beklenen enflasyon seviyesi, para otoritesinin yaratmakla yükümlü olduğu seviye olacaktır. Beklenen enflasyon gerçekleşen enflasyona eşit olduğu ($E_p = p$) için, üretim doğal oranında olacaktır ($Y = Y^*$).

Optimal kural nedir? Kuralca hükme bağlanan enflasyon düzeyi ne olursa olsun, üretim doğal oranında bulunduğu için, herhangi bir enflasyona sahip olmanın artık hiçbir faydası yoktur. Optimal sabit kural, para otoritesinin sıfır enflasyon yaratmasını gerektirmektedir.

Şimdi ihtiyari para politikasını ele alalım. İhtiyari politikada ekonomi aşağıdaki gibi çalışmaktadır:

- (a) özel ajanlar enflasyon beklentilerini E_p oluştururlar;
- (b) otorite gerçekleşen enflasyon seviyesini p seçer;
- (c) beklenen ve gerçekleşen enflasyon oranına dayalı olarak, bir üretim seviyesi belirlenir.

Bu kurguda para otoritesi, denklem (2) ile verilen amaç fonksiyonunu, denklem (1)'deki Phillips eğrisi ile karşılaştığı kısıta tâbi olarak en çoklamaktadır. Para otoritesi, enflasyon oranı ile ilgili kararını verirken, beklenen enflasyonu hâlihazırda belirlenmiş olarak kabul etmektedir.

İhtiyari politika durumunda bekleyeceğimiz netice nedir? Parasal otorite, artan üretimin marjinal faydasını, artan enflasyonun marjinal maliyetine eşitleyen enflasyon seviyesini seçmektedir. Beklenen enflasyon seviyesi ne olursa olsun, marjinal fayda a iken, marjinal maliyet $2\beta p$ 'dir. Para otoritesinin belirlediği "optimal" enflasyon düzeyi, dolayısıyla $p = a / (2\beta)$ 'dir. Rasyonel özel ajanlar, elbette para otoritesinin amacını ve kısıtını anlamaktadırlar. Dolayısıyla, para otoritesinin bu enflasyon seviyesini seçeceğini beklemektedirler. Beklenen enflasyon gerçekleşen enflasyona ($E_p = p$) ve üretim doğal oranına ($Y = Y^*$) eşittir. Bu çok basitleştirilmiş modelde, üretim seviyesi aynı kalırken, optimal ihtiyari

politika optimal sabit kuraldan daha fazla enflasyon üretmektedir. Otorite, amaç fonksiyonunu (2) en çoklamaya çalışıyor olmasına rağmen, optimal ihtiyari politika sabit kuraldan daha kötüdür.

İlk bakışta, para otoritesinin sabit bir kurala bağlı kalması halinde daha iyi bir sonuca ulaşabilmesi acayip görünmektedir. İhtiyari bir politika izleyen para otoritesi, neden sıfır enflasyon kuralı ile kısıtli olan bir para otoritesini taklit edememektedir? Cevap, otoritenin rasyonel beklentilere sahip olan özel karar alıcılara karşı bir oyun oynuyor olmasıdır. Sabit bir sıfır enflasyon kuralı ile kısıtlanmaksızın, parasal otorite özel ajanların sıfır enflasyon beklentilerini sağlayamamaktadır.

Örneğin, basit olarak para otoritesinin bir sıfır enflasyon politikası izleyeceğini duyurduğunu varsayalım. Böyle bir duyuru kendi basına inandırıcı olamaz. Bir kez enflasyon beklentileri oluşturulduğunda, otorite üretimi artırmak için duyurusundan vazgeçmek tesviline sahiptir. Özel ajanlar duyurudan vazgeçme tesvigini anlarlar ve dolayısıyla daha ilk aşamada duyuruya inanmazlar.

Bu basit para politikası modeli, önemli bir yan teoreme sahiptir. Tartıştığım gibi, optimal sabit kural sıfır enflasyona ulaşmaktadır. Ancak, para otoritesinin ihtiyari davranmak suretiyle de bu neticeye ulaşabildiğini gösteren bir durum vardır. Eğer otorite enflasyondan, üretimi sevdiğinden çok daha fazla nefret ediyorsa (yani, β parametresi çok geniş ise), ihtiyari politika halinde enflasyon sıfıra yakındır. Bu bulgu, merkez bankası başkanlarını atama konumunda olan kişiler için bir rehber olabilir. Sabit kuralı zorlamanın bir alternatifi, enflasyondan asiri derecede rahatsızlık duyan bir kişiyi bu göreve atamaktır.

Son olarak, para politikası bağlamında burada ileri sürülen, genellikle optimal politikanın zaman tutarsızlığı olarak adlandırılan meselenin, başka birçok bağlamda ortaya çıkması dikkat çekmektedir. Örneğin, bir hükümet için birikimi tesvik etmek üzere sermayeyi vergilendirmeyeceğini duyurması optimal olabilir; fakat sermaye yatırımları bir defa tamamlanmış ise hükümet bu vadenden vazgeçmek isteyebilir. Diğer bir örnek hükümetin, bütün vergi kaçakçıları siki bir takibe alacağını duyurabilmesidir; fakat vergiler kaçırıldıktan sonra hükümet ekstra gelir toplamak için bir “vergi affı” çıkarma duyurusu yapabilir. Her durumda rasyonel ajanlar hükümet açısından vazgeçme tesvigini anlamakta ve bu beklenti onların davranışını etkilemektedir. Ve her durumda çözüm, hükümetin ihtiyari gücünü sabit bir politika kuralına bağlayarak ortadan kaldırmaktır.

DENGE

Lucas'ın standart makroekonomik uygulama üzerine başlangıçtaki atagi, beklentilerin ele alınma yolunun yetersizliğini vurguladığı için, makroiktisati yeniden kurmayı amaçlayan gayretlerin çoğu, özel iktisadi ajanların sezgileri ile nasıl ilgilenilmesinin öğrenilmesine ayrıldı. 1970'ler süresince, ilk asamalarda makroekonometrik modellerin nispeten kolaylıkla sabitlenebileceğine inanılıyordu. Beklentiler için mükemmel olmayan vekillerin sadece rasyonel beklentilerle yer değiştirmelerine ihtiyaç duyulduğu yeterli görünmüştü. Ancak, netice itibarıyla bu görüş, fazla iyimserdi. Yapılması gereken daha çok iş vardı.

Yeni klasik devrimin amacı, bireylerin daima optimum davrandıkları ve daha tartışmalı olarak piyasaların daima dengede kaldıkları yönündeki aksiyomları koruyarak, makroiktisati yeniden inşa etmektir. Bu araştırma programının belli başlı iki kolu vardır.

Bu alandaki erken çalışmalar, fiyatlarla ilgili olarak eksik enformasyonun rolü üzerinde durdu (Lucas 1972, 1973). Bireylerin, ürettikleri malların fiyatlarını gözlemledikleri fakat satın aldıkları malların fiyatlarını gözlemlemedikleri varsayıyordu. Bu nedenle bireylerin, fiyatlar genel seviyesindeki hareketler ile nispi fiyatlardaki hareketleri birbirlerine karıştırmaları söz konusu idi. Sezilenmeyen bir enflasyon, arz ettikleri miktarı artırmaya teşvik edecek şekilde, bireylerin ürettikleri malların nispi fiyatlarının zımnen geçici bir süre yüksek olduğunu düşünmelerine yol açmaktaydı. Bu da; üretimin, enflasyonun beklenen enflasyondan sapmasına bağlı olduğu, Friedman ve Phelps'in doğal oran Phillips eğrisinden başka bir şey değildi.

Denge geleneginde daha yakın zamanda yapılan çalışmalar; dissal teknolojik sokların neden olduğu tüketimin ve dinlenmenin zamanlararası ikamesinin önemini vurgulamaktadır (Barro ve King 1984; Long ve Plosser 1983; Prescott 1986). Bu "reel konjonktür modelleri" kati bir şekilde mikroekonomik prensipler üzerine kurulu olma özelliğine sahiptirler: Onlar, gerçekten basitleştirilmiş zamanlararası Walrasgil modellerdir. İktisadi zaman serilerinin pek çok özelliği, bu türden modeller ile sürpriz bir biçimde çok iyi taklit edilebilmektedir.

Reel konjonktür teorisi, 1960'ların hâkim görüşü ile en ciddi bir tezat içindedir. Bu teoriye aşağıdaki dört öneri eşlik etmektedir:

- (1) Ekonomi, mevcut üretim teknolojisinde, ani ve büyük değişiklikler tecrübe etmektedir.
- (2) Dinleme, zaman boyunca çok iyi ikame edilebilirdir.
- (3) İstihdamdaki dalgalanmalar tamamen iradidir ve sosyal bakımdan optimaldir.

- (4) Para politikası, üretim ve istihdam gibi reel değişkenleri etkileme gücüne sahip değildir.

Yirmi yıl önce bu iddiaların hepsi gülünç kabul ediliyordu. Bugün makroiktisatçılar, ciddi bir şekilde, bu özelliklere sahip bir teorinin çalışma alanlarını nasıl radikal olarak değiştirdiğini göstermekle uğraşıyorlar.²

DENGESİZLİK

Birçok makroiktisatçı iktisadi dalgalanmaları Walrasgil paradigma çerçevesinde açıklamaya çalışırken; aynı anda diğer birçok makroiktisatçı da Keynesgil ders kitabı iktisadının Walrasgil olmayan varsayımlarının doğruluğunu göstermeye çalışıyordu. Ücretlerin ve fiyatların, tüm piyasalardaki arz ve talebi esitleyecek şekilde anında ayarlanmada başarısız olmaları, 1960'lardaki hâkim görüşün anahtar varsayımıydı. Eğer bu varsayım sağlam bir mikroekonomik mantıkla desteklenebilirse, hâkim görüş belki ufak tefek düzeltmelerle yeniden canlandırılabilirdi.

Dengesizliği açıklamaya çalışan çabaların çoğunun merkezi emek piyasası oldu. Örneğin, Fischer (1977) ve Taylor'un (1980) modelleri, firmaların emek satın alabilecekleri nominal ücreti önceden belirleyen emek sözleşmelerinin varlığına dayanmaktadır. Bu modellerin birincil cazibeleri, gözlemlenen kurumları yansıtıyor olmalarıdır. Birçok işçi, nominal ücretin önceden belirlendiği sözleşmelere tâbi gözükmektedir. Makroekonomik bir modele dahil edildiğinde bu gözlem, para politikasının yürütülmesinde önemli çıkarımlara sahiptir. Söyle ki, para politikası, rasyonel beklentiler varsayımına rağmen istikrar politikası için potansiyel bir araç haline gelmektedir.

Nominal ücret yapışkanlığının bu modelleri üç açıdan eleştirilmektedir. Birincisi, bu türden nominal ücret sözleşmelerinin ortaya çıkışının asla mikroekonomik prensiplerle açıklanamamasıdır. Eğer bu nominal ücret sözleşmeleri üretimdeki ve istihdamdaki büyük ve etkin olmayan dalgalanmalardan sorumlular, neden işçiler ve firmalar tarafından bu sözleşmeler yapılmaktadır? Firmalar ve işçiler arasındaki optimal risk paylaşımı ayarlanmalarını ele alan çok sayıda teorik çalışma vardır. Açıktır ki, optimal sözleşme yapılması, Fischer ve Taylor modelleri kadar ders kitabı Keynesgil modellerin de üzerinde durduğu nominal ücret yapışkanlığını sağlayamamaktadır.

İkincisi, nominal ücretleri önceden tespit eden emek sözleşmelerinin varlığı ortada iken, bu ücretlerin istihdamın belirlenmesinde önemli bir rol oynamaları hususunun belirgin olmamasıdır. Birçok işçi yaşam boyu mesleklere sahip olmaktadır. Uzun vadeli bir ilişki çerçevesinde spot bir piyasada da doğru olacağı

² Reel konjonktür analizi ile ilgili görüşlerimi Mankiw'de (1988) tartıştim.

gibi, veri bir dönemde ödenen ücretin, neden emegin marjinal ürününe esit olması gerektiğini gösteren bir sebep yoktur. Bunun yerine, ücret bir taksit ödemesine benzeyebilir. Örneğin, bazı üniversiteler profesörlere ayırım yapmaksızın dokuz ay üzerinden yıllık maaş öderlerken; diğerleri oniki ay üzerinden ödeme yapmaktadır; fakat bu fark kesinlikle yıl boyunca profesörlerin marjinal ürünleri veya çalışma çabaları ile herhangi bir bağlantıya sahip değildir. Benzer şekilde, veri bir işçiye ödenen ücretin yapışkanlığı olgusunun, emek tahsisinin etkin olmadan belirlendiğini ima etmesi gerekmektedir.

Üçüncüsü, reel ücretin konjonktürel davranışının, önceden belirlenen nominal ücretin dahil edildiği modelle ve standart aşağıya doğru-egimli emek talebi eğrisi üzerindeki hareketlerle tutarlı görünmemesidir. Ders kitabı anlatımına göre densesik talebe negatif bir sok, fiyat seviyesini düşürmekte, nominal ücret sabit olduğu için reel ücreti artırmakta ve dolayısıyla talep edilen emek miktarını azaltmaktadır. İktisadi dalgalanmalar densesik talep kaynaklı oldukları sürece, reel ücretler konjonktürün karsısında olmalıdır. Fakat verilerde reel ücretler konjonktürel değil veya konjonktürün biraz önünde görünmektedir. Örneğin, daraltıcı bir para politikasına bağlı olarak ortaya çıktığı iddia edilen 1982'deki siddetli resesyonda, reel ücretler birkaç yıl öncesinde olduklarından veya birkaç yıl sonrasında olduklarından çok farklıydiler. Konjonktürün karsısında reel ücretler tahmini, gözlemler ile kolayca uzlaşmamaktadır.

Nominal ücretlerin yapışkanlığını vurgulayan görüş ile ilgili bu üç problem, 1980'lerde Keynesgil makroiktisatçıların dikkatini, emek piyasasından öteye, mal piyasasına doğru çevirdi. "Yeni Keynesgil" bir görüş ortaya çıkmaktadır (bir inceleme için bkz. Rotemberg 1987). Bu görüşe göre, resesyondaki sorun, emek maliyetlerinin çok yüksek olması değil; fakat satışların çok düşük olmasıdır. Mal piyasasına verilen bu önem, ders kitabı anlatımına musallat olan üç problemden kurtulabilmemizi sağlamaktadır.

İlki, bir resesyondaki sorunun düşük satışlar olmasına rağmen, tekeli rekabet halindeki firmaların dengeyi yeniden kurmak için fiyatlarını düşürmek yönünde fazla bir tesvige sahip olmamalarıdır. Söyle ki, fiyat düşürmenin firmaya yararı az (ikinci-derecede) olabilirken, topluma yararı çok (birinci-derecede) olabilmektedir. Eğer firmalar değişen fiyatlar karsısında bir "liste maliyeti" ile karsılıyorlarsa veya eğer sadece "yakın rasyonel" iseler, bu fiyat yapışkanlığından kaynaklanan önemli boyuttaki sosyal kayba rağmen eski fiyatlarını koruyabilirler (bkz. Mankiw 1985; Akerlof ve Yellen 1985; Blanchard ve Kiyotaki 1987). Eski Keynesgil görüşün nominal ücret katılığının aksine, yeni Keynesgil görüşün fiyat katılığı, rasyonellikten görünen önemli bir uzaklaşma gerektirmemektedir.

İkincisi, nominal ücretlerin aksine, gözlemlenen fiyat katılıklarının, açıkça önemli bir tahsis fonksiyonuna hizmet etmeleridir. Örneğin, gazete bayilerindeki dergilerin fiyatları genelde yıllarca değişmeden kalmaktadır (Cecchetti 1986). Bu

fiyatların uzun dönemli bir ilişki çerçevesinde sadece taksit ödemesi oldukları iddia edilemez.

Üçüncüsü, yeni Keynesgil görüşün konjoktürün karşısında bir nominal ücreti ima etmemesidir. Fiyat katılığı, bir kez ekonominin dengesiz talepteki değişimlere tepkisini açıklamada önemli bir unsur olarak tanıtıldığında, reel ücretler konjoktürel olmayabilirler veya konjoktürün önünde olabilirler. Dahası, eğer fiyat katılığı gözlemlenen ücretlerin sadece taksit ödemeleri olduğu görüşü ile birleştirilirse, ücretlerin tamamen belirsiz ve tamamen ilgisiz olduğu yolu terk edilerek de Keynesgil sonuçlara ulaşılabilir.

Bu nedenlerden ötürü, nominal katılıkların araştırılması, emek piyasasından mal piyasasına kaymıştır. Fakat yeni Keynesgil görüşün dengede bir emek piyasasını kucakladığını düşünmek yanlış olacaktır. Yeni Keynesgil görüş, bundan ziyade işsizliği çeşitli türlerde reel katılıklarla açıklamakta; sadece nominal katılıkların ve paranın yansız olmadığının açıklanmasında dikkati emek piyasasına çevirmektedir.³

Emek piyasasında dikkat çeken reel katılık türlerinin birçoğu arasında en popüler olanı muhtemelen “etkin ücret modelleri”dir (incelemeler için bkz. Yellen 1984; Stiglitz 1986; ve Katz 1986). Bu sınıftaki modellerin ortak özelliği, firmaların sürekli işsizlik problemi karşısında ücretleri düşürmemeleridir; çünkü böyle yapmak aynı zamanda verimliliği azaltacaktır. Verimlilikteki azalmanın nedeni, belki düşük ücret alan işçilerin daha az çaba sarf etmeleridir; ücretlerin düşürülmesi, işçilerin ortalama kalitesini azaltmaktadır; çünkü bu veya bazı başka faktörlerin etkisiyle sadece en iyi işçiler işi terk etmektedir. Bu anlatımların tümünde, emek piyasasını arz ve talep dengesine götüren güçler mevcut değildir.

SONUÇ

Makroiktisattaki son gelişmeleri anlatmaya, bu gelişmelerin, ilk önceleri çok fazla bir pratik değeri olmayan fakat nihai olarak daha iyi anlaşılma yolunu işaret eden, Kopernik devrimine benzediklerini ileri sürerek başladım. Kiyaslamak, belki asiri iyimserlik olacaktır. Kopernik sadece hüküm süren paradigmada neyin yanlış olduğuna dair bir görüşe değil; fakat aynı zamanda yeni bir paradigmanın neye benzeyebileceği ile ilgili bir görüşe de sahipti. Geçen on yılda makroiktisatçılar, böylesine geniş bir ufku sadece birinci kısmını gördüler; ikinci kısım üzerinde anlaşılmadıkları pek çok nokta kaldı. Sanatın durumunu eleştirmek, süphesiz onu ileri götürmekten daha kolaydır.

³ Nominal ve reel katılıklar arasındaki etkileşimin derinlemesine incelenmesi yeni araştırılmaya başlanan bir konudur. Örneğin, bkz. Ball ve Romer (1987).

Geçen yirmi yilin bazı gelişmeleri, bugün geniş kabul görmektedir. Rasyonel beklentiler kavramı, artık makroiktisatçılar arasında tartışmalı bir konu değildir. Kurallar karşısında takdir meselesi üzerindeki tartışmalar devam etmesine rağmen, zaman tutarsızlığı genellikle ihtiyari politika kullanımı ile ilgili ciddi bir problem olarak kabul edilmektedir. En temel olarak, hemen bütün makroiktisatçıların üzerinde anlaşıkları husus, makroiktisatçıların bazılarının mikroekonomik prensiplere oturtma çabalarının, araştırma gündeminde geçmişte olduğundan daha fazla yer alması gerektiğidir.

Fakat hayati konjonktür teorisi meselesi üzerinde, yeni bir görüş birliğine doğru çok az hareket görünmektedir. “Yeni klasikler”in ve “yeni Keynesçiler”in her biri, kendi paradigmaları çerçevesinde önemli ilerlemeler yaptılar. İktisadi dalgalanmaları açıklamak için yeni klasik teorisyenler şimdi teknoloji soklarının, zamanlararası ikamenin ve reel konjonktürün rollerini vurgulamaktalar. Yeni Keynesçil teorisyenler, su anda tekeli rekabette, liste maliyetlerinden ve etkin ücretlerden söz ediyorlar. Daha genel olarak, klasikler konjonktürün dissal müdahalelerin olmadığı bir piyasa modeli çerçevesinde anlaşılabilirliğine inanmaya devam ederlerken; Keynesçiler çeşitli türlerdeki piyasa başarısızlıklarının makroekonomideki dalgalanmaları açıklamada esas olduklarına inanmaktadırlar.

Makroiktisat teorisindeki yenilikler, nihai olarak uygulamalı makroiktisatçılar için faydalı oldukları kanıtlandığı zaman değerlendirileceklerdir. Zamanın akışı etkin ücretleri, reel konjonktür teorisini ve geçen on yılın diğer “çıkışlarını” daha az ilginç hale getirecektir. Akademik araştırmacıların dikkati mutlaka başka konulara çevrilecektir. Fakat bu son gelişmelerden bazıları, akademik ve uygulamalı her tür iktisatçının, iktisadi davranışı ve iktisat politikasını tartışma ve bunlarla ilgili olarak düşünme yollarını kalıcı bir şekilde değiştirecektir. Bugünden on yıl sonra, bu gelişmelerden hangilerinin, geçmişin başlangıçtaki tartışmalarını sürdürme ve iktisatçıların dünyanın nasıl çalıştığına dair düşüncelerini etkileme gücüne sahip olduklarını göreceğiz.

LİTERATÜR

Akerlof, George ve Janet Yellen. “Fiyat ve Ücret Ataleti ile Bir Yakın Rasyonel Konjonktür Modeli.” *Quarterly Journal of Economics* 100 (Ek 1985), 823-38.

Ball, Laurence ve David Romer. “Reel Katılıklar ve Paranin Yanlılığı.” *Yayımlanmamış*, 1987.

Barro, Robert ve Robert King. “Konjonktürün Zaman Ayrışabilir Tercihler ve Zamanlararası İkame Modelleri.” *Quarterly Journal of Economics* 99 (Kasım 1984), 817-39.

- Blanchard, Olivier J. ve Nobuhiro Kiyotaki. "Tekelci Rekabet ve Dernek Talep Etkileri." *American Economic Review* 77 (Eylül 1987), 647-66.
- Cecchetti, Stephen G. "Fiyat Ayarlanma Sikligi: Gazete Bayii Dergilerinin Fiyatları Üzerine Bir Çalışma." *Journal of Econometrics* 31 (1986), 255-74.
- Fischer, Stanley. "Uzun-dönemli Sözleşmeler, Rasyonel Beklentiler ve Optimal Para Arzi Kuralı." *Journal of Political Economy* 85 (Subat 1977)191-205.
- Friedman, Milton. "Para Politikasının Rolü." *American Economic Review* 58 (Mart 1968), 1-17.
- Hicks, John. "Bay Keynes ve Klasikler: Bir Yorum Önerisi." *Econometrica* 5 (Nisan 1937), 147-59.
- Katz, Lawrence. "Etkin Ücret Teorileri: Kısmi Bir Değerlendirme." *NBER Macroeconomics Annual* 1 (1986), 235-76.
- Keynes, John Maynard. *Para, Faiz ve İstihdamın Genel Teorisi*. Londra: Macmillan, 1936.
- Kydland, Finn E. ve Edward C. Prescott. "Takdirden Ziyade Kurallar: Optimal Planların Tutarsızlığı." *Journal of Political Economy* 85 (Haziran 1977), 473-91.
- Long, John B. , Jr. ve Charles I. Plosser. "Reel Konjonktürler." *Journal of Political Economy* 91 (Subat 1983), 39-69.
- Lucas, Robert E. , Jr. "Beklentiler ve Paranin Yansızlığı." *Journal of Economic Theory* 4 (1972), 103-24.
- _____. "Üretim-Enflasyon Değiş tokuşu Üzerine Bazı Uluslararası Kanıtlar." *American Economic Review* 63 (1973), 326-34.
- _____. "Ekonometrik Politika Değerlendirmesi: Bir Eleştiri." *Carnegie-Rochester Conference on Public Policy* 1 (1976), 19-46.
- Mankiw, N. Gregory. "Küçük Liste Maliyetler ve Geniş Konjonktürler: Bir Makroekonomik Tekel Modeli." *Quarterly Journal of Economics* 100 (Mayıs 1985), 529-37.

- _____. “Reel Konjonktür: Neo-Keynesgil Bir Perspektif.” *Journal of Economic Perspectives* 1988, baskıda.
- Muth, John F. “Rasyonel Beklentiler ve Fiyat Hareketleri Teorisi.” *Econometrica* 29 (Temmuz 1961), 315-35.
- Phelps, Edmund S. “Parasal Ücret Dinamigi ve Emek Piyasasi Dengesi.” *Journal of Political Economy* 76 (Agustos 1968), 678-711.
- Prescott, Edward. “Konjonktür Ölçümünün Ilerisindeki Teori.” *Carnegie-Rochester Conference on Public Policy* 25 (Sonbahar 1986), 11-44.
- Rotemberg, Julio J. “Yeni Keynesgil Mikro Temeller.” *NBER Macroeconomics Annual* 2 (1987), 69-104.
- Sargent, Thomas ve Neil Wallace. “Rasyonel Beklentiler, Optimal Parasal Araç ve Optimal Para Arzi Kurali.” *Journal of Political Economy* 83 (Nisan 1975), 241-54.
- Stiglitz, Joseph. “Ücret Katiligi Teorileri.” İç. *Keynes’in İktisata Mirasi: Çağdas İktisadi Teoriler*, (der.) J. L. Butkiewicz, K. J. Koford ve J. B. Miller, New York: Praeger Yayıncılık.
- Taylor, John. “Dernesik Dinamik ve Münavebeli Sözlesmeler.” *Journal of Political Economy* 88 (Subat 1980), 1-23.
- Yellen, Janet. “İssizligin Etkin Ücret Modelleri.” *American Economic Review* 74 (Mayis 1984), 200-205.